

לחשים, קמיעות וקברי צדיקים

יגאל אריכא, קבלה מעשית, כל הסודות
הבמוסים, אריה ניר / מודן, 352 עמ.

ספרו של יגאל אריכא, העוסק בקבלה מעשית, הוא אחד מרבים שרואים אור בשנים האחרונות ומבקשים להלביש בלבוש חדש, שווה לכל נפש, מסורות מאגיות ומיסטיות מימי הביניים וראשית העת החדשה. ב'עירן החדש', שבו יש ביקוש רחב לתערוכת של מיסטריון פראקטיים, פסיכולוגיה בגרוש ורוחניות בפרוטה, עליות לקברי צדיקים וקרושים, קמיעות, קריסטלים, 'אנרגיות' ו'תיקשורים' עם מלאכים, אין פלא שספרות כזאת וזכה לפופולאריות, שכן בנוסף לכל המעלות האחרות העונות לרוח הזמן, היא קשורה במסורת ועטויה הילה של קרושה.

אין קל מלהשתלל בספר ובמחברו בשם העמדה החילונית-רציונאלי, הרואה בענייני קבלה מעשית אמונות טפלות, צדקת מחין, מניפולציות שרלטניות, גניבת רעת וביטוי לעולם שאבר עליו הכלה; ואין קל מלהביע צער על כך שבמדינת ישראל של 1998 נרפסים ספרים כאלה בהוצאה הפונה לציבור הרחב. אולם המציאות הפוליטית-דתית-תרבותית שאנו חיים בה מחייבת השעיה של סיפוט נחרץ כזה, משום שספרים אלה יונקים מתפיסת עולם מסוימת, שיש לה מעמד במקומותינו, ומעצבים תפיסת עולם המשפיעה על החברה כולה במישרין ובעקיפין.

על פי הגדרת מתברו בפרק מבוא, הספר עוסק בקבלה מעשית, "מתמקד בהיבטים הניתנים ליישום בחיי יום יום, מסיר את ערפל המיסטריון ואת הסוד האופפים את הקבלה ומורה שאין היא תורה תיאורית גרידא, אלא לא פחות מכן תורה מעשית וחוויתית". הספר עוסק בשימוש בשינה לצורך תקשור עם כוחות על"ב, סגולות לחשים וקמיעות לצורך הגנה על הבית, למציאת זיווג הולם, לכניסה להריון, ללידה, לזכייה בהצלחה ולהגנה מפני עין הרע". עוד הוא דן על פי רברי המחבר, בנושא העלייה ההשתטחות על קברי צדיקים, בפתחת גורלות, בעשיית גולם, בלחשים השבעות וקללות ומעשי כישוף המצויים על גבול המאגיה השחורה, ואף אינו נרתע מלעסוק בשדים, רוחות ומוזיקים, בתקשור עם מלאכים, בגידוש ריבוק ובסדרות תורי הפנים וכפת הידיים".

מאגיה, ספרות מאגית ותפיסת עולם הקשורות ללחשים, להשבעות ולקללות וקשרים עם כוחות נסתרים, היו קיימות מאז ומעולם בחברה היהודית והלא-יהודית כאחד. מציאותה של המחשבה המאגית לאורך ההיסטוריה מקנה לה מעמד של חשיבות ומקום רב עניין בתולדות התרבות, בחקר ההיסטוריה והאמונה העממית, במערכות פרשנות ובהבנת התודעה האנושית, המגדירה עצמה מחדש ביחס לכוחות גלויים ונסתרים. אבל אין היא מקנה לה שום תוקף, וראות והשפעה אונייקטיביים, גם אם ספרים

קבלה מעשית עומק המצוקה האנושית

העוסקים בה יוצאים בהוצאה מהודרת ומחבריהם מתהדרים בתארים שמכותיים. החסות האקדמית לכאורה, שמחבר הספר מעניק לריון השימושי, מערבת את היוצרות. אריכא אומר במפורש שהוא מציע מירשמים פעילים רבי השפעה, שיש להיזהר בהם בשל כוחם ועוצמת השפעתם, קדושתם וזיקתם לעולם הנסתר. מירשמים אלה מבוססים, לרבריו, על ספרות מאגית יהודית, המשמרת מסורות עתיקות, ועל נסיונו המוכח, ומכל מקום הם מומלצים לתועלת יומיומית.

הקושי שמעמיד הספר אינו בתכניו (המצויים ברובם ברפוט בספרי קודש ובספרות עממית זה

מכבר) אלא במקורות סמכותו. שכן המחבר, המוצג על העטיפה כ, בעל תואר דוקטור תלת תחומי משפטי-סוציולוגי-פוליטי" (אך לא כתוב מאיזו אוניברסיטה קיבל שלושה תארים אלה), מתהדר בא'צטלה של סמכות מדעית. אולם תוכן הספר אינו מבוסס כלל ועיקר על מחקר מדעי ביקורתי, המחייב מידה של ריחוק בין החוקר למושא מחקרו, מידה של ביקורת היסטורית ומידה של ידע מוכח, שיקול דעת מפוכח ופרספקטיבה מדעית מוצהרת.

הספר מבוסס על אמונה בעולם נסתר ובמסורת פעולה המתייחסת אליו - עולם של שדים, דוחות, מלאכים וכוחות-על, שאין כל קושי לקורא להגיע אליו, אם רק יהלך בנתיבי הפעולה שהמחבר מציע. העמדת הפנים של ספר מדעי, שיש ביבליוגרפיה בסופו, אבל אין לכל אורכו אף הערת הפניה למקורות המחקריים שהוא נשען עליהם; שיש בו תוכן עניינים מפורט ומפתח, אבל אין בו איזכור של הזיקה בין עבודתם של אחרים לבין הישענותו של הכותב עליהם - היא המקוממת.

הזיהוי בין קבלה למאגיה אינו פשוט, משום שיש חלקים רבים בספרות הקבלית שאין להם ולא כלום עם מאגיה שימושית, אבל יש גם חלקים שבהם המאגיה והמיסטיקה שזורות אלה באלה כדרכי השפעה על עולמות עליונים ותחתונים. אולם בשני המיקרים הרברים מבוססים על אמונה ומסורת, על כוחו של הרמיון היוצר, על הרחף האנושי ליצור מערכות מורכבות בתחום הנסתר וליצור קשר בין עולמות עליונים ותחתונים. בשום מיקרה הקבלה או המאגיה אינן עומדות במבחן של תוקף אובייקטיבי, של פעולה מרפאת (תרופוטי), של זיקה לחוקי הטבע, או של הבטחות שאפשר לבחון את התממשותן. כלומר, ברומה לאמנות, לספרות ולמחשבה דתית, הן מצויות בתחום המרתק של היצירה האנושית ושל תולדות התרבות, אך אינן קיימות בתחום כוחות הטבע או בתחום הישגיו של המדע.

כל ניסיון להציג את הקבלה המעשית והמאגיה בלשון מדעית, הכורכת 'אנרגיות ותיקשורים' ומפקיעה אותה מתחום הרת, האמונה והיצירה, יש בו משום הולכת שולל. קיטלוג מדעי לכאורה של תאריכי ההשתטחות הראויים על קברי צדיקים, או הסבר שיטתי של הקמיע הראוי למצוקה המסוימת, או שימוש במלה 'מודט' למתבונן המעיין בספרי קבלה, או מתן המלצות להריגת אויב בלשון תפריט ספר בישול, או פירוט דרכי תיקשור עם שדים ודוחות - המצויים כולם בספרו של אריכא - אינם מקנים תוקף ואמינות לדרכים אלה ואינם הופכים אותן למדע. הם רק מעידים על דרכי פרשנות של המציאות בעבר ועל עומק המצוקה האנושית המבקשת, מאז ומתמיד, סיוע על-טבעי.

במציאות הישראלית, שבה רת ומרינה, פוליטיקה וקמיעות, שופרות וחומות כרוכים אלה באלה, חשוב במיוחד לתחום תחומים ולא לערבבם. יש להפריד בבירור בין אמונות עממיות, מסורות מאגיות מיסטיות, מינהגים ומחשבה דתית, שמקורם בעבר הם מבוססים על אמונה ותפיסות עולם מסורתיות, הקושרות בין העולם הנסתר לעולם הנגלה ונסמכות על צדיקים וקדושים, לבין חיים מודרניים, המיוסדים על תפיסה רציונאלית גלויה, חופשית וביקורתית של ההווה, המבחינה בין גבולות הירע של האדם וכוחות היצירה שלו לבין תחומים הנעלים מהשגתו. חובת ההבחנה בין ספרות מדעית, הטוענת לתוקף ולידע מבוסס ונסמכת על מחקר ביקורתי, לבין ספרות פסאודו-מדעית, המערבת בין מסורת ומדע, אמונה והמלצות רפואיות, שדים, מלאכים ואנרגיות - מוטלת על הוצאות הספרים הפונות לקהל הרחב. גם הוצאה מסחרית אינה פטורה מחובת האחריות של הצגה אמינה של מוצריה.

■ רחל אליאור

הכותבת היא ראש החוג למחשבת ישראל, האוניברסיטה העברית, ירושלים. פירסמה חיבור מקיף בשם 'פניה השונות של החירות - עיונים במיסטיקה יהודית' (אלפיים' 15).